

V.4. Gestiunea proceselor

Procese (1)

- se pot lansa în execuție mai multe programe în același timp (*multitasking*)
- paralelismul nu este real
  - doar dacă sistemul are mai multe procesoare
  - altfel - concurență
- un program se poate împărți în mai multe secvențe de instrucțiuni - *procese*
  - se pot executa paralel sau concurent

Procese (2)

- sistemul de operare lucrează cu procese
  - nu cu programe
- la lansare, un program constă dintr-un singur proces
  - poate crea alte procese
  - care pot crea alte procese ș.a.m.d.
- un procesor poate executa la un moment dat instrucțiunile unui singur proces

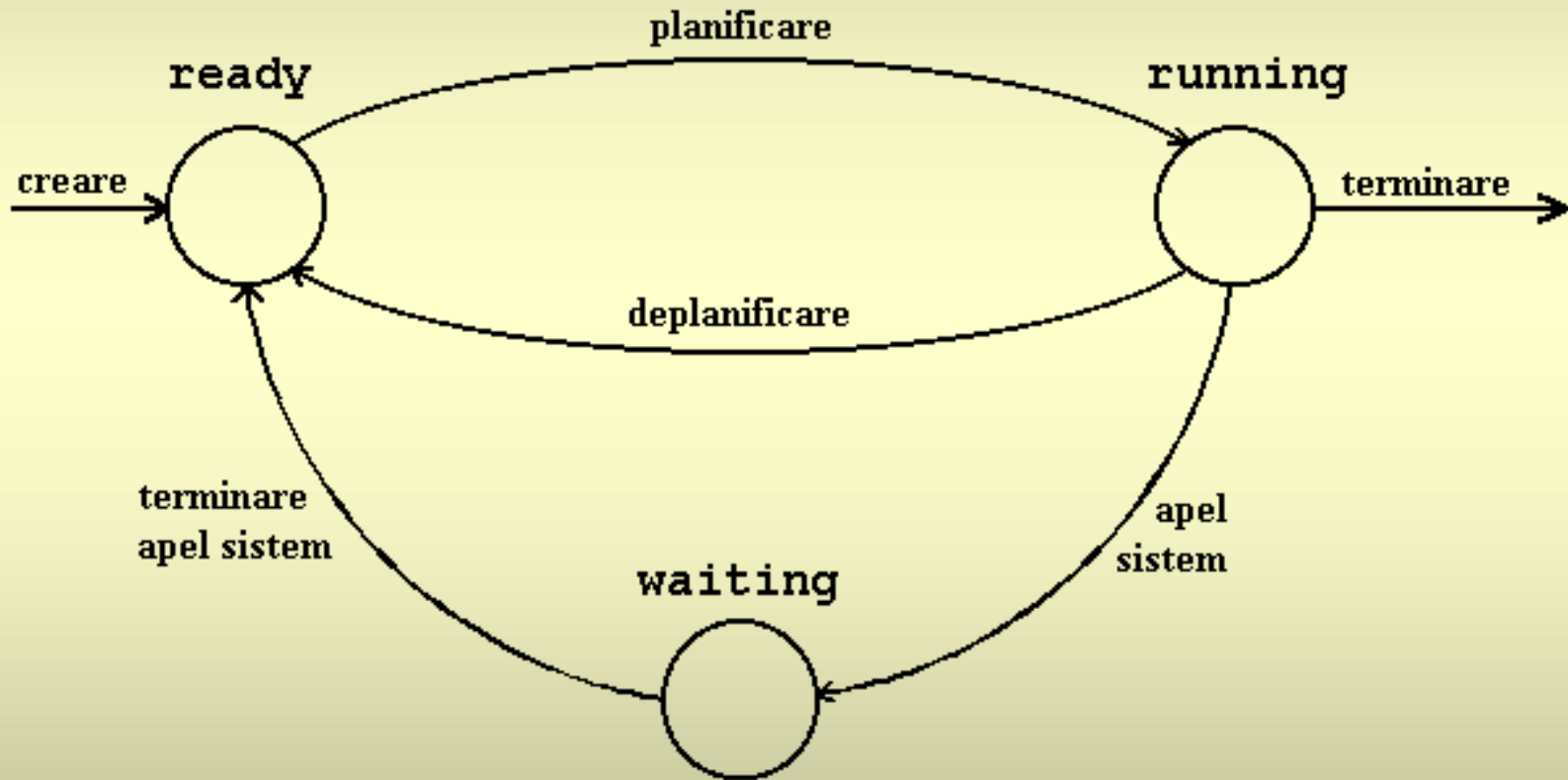
Procese (3)

- fiecare proces are propriile zone de memorie (cod, date, stivă, ...)
  - separate de ale celorlalte procese
- la crearea unui nou proces, i se alocă spațiu de memorie
- la terminarea unui proces, memoria ocupată este eliberată
  - chiar dacă programul în ansamblul său continuă

Stările unui proces (1)

- în execuție (*running*)
  - instrucțiunile sale sunt executate de procesor
- gata de execuție (*ready*)
  - așteaptă să fie executat de procesor
- în așteptare (*waiting*)
  - așteaptă terminarea unui apel sistem
  - nu concurează momentan pentru planificarea la procesor

Stările unui proces (2)

Stările unui proces (3)

- procesul aflat în execuție părăsește această stare
  - la terminarea sa
    - normală sau în urma unei erori
  - la efectuarea unui apel sistem ($\rightarrow$ *waiting*)
  - când instrucțiunile sale au fost executate un timp suficient de lung și este rândul altui proces să fie executat (deplanificare)

Forme de multitasking

- non-preemptiv
  - nu permite deplanificarea unui proces
  - un proces poate fi scos din execuție doar în celelalte situații
  - dezavantaj - erorile de programare pot bloca procesele (ex. buclă infinită)
- preemptiv

Deplanificarea

- cum știe sistemul de operare cât timp s-a executat un proces?
- este necesară o formă de măsurare a timpului
- ceasul de timp real
  - dispozitiv periferic
  - generează cereri de întrerupere la intervale regulate de timp

Fire de execuție (1)

- un proces se poate împărți la rândul său în mai multe fire de execuție (*threads*)
  - uzual, un fir constă în execuția unei funcții din codul procesului
- firele de execuție partajează resursele procesului (memorie, fișiere deschise etc.)
  - comunicare mai simplă - prin variabile globale
  - risc mai mare de interferențe nedorite

Fire de execuție (2)

- când un proces este planificat la procesor, se va executa unul dintre firele sale
  - deci este necesară și aici o formă de planificare
- cine realizează planificarea?
- variante
  - sistemul de operare (mai rar)
  - aplicația - prin funcții de bibliotecă specializate

V.5. Gestiunea memoriei

Gestiunea memoriei

Funcții

- alocarea zonelor de memorie către aplicații
- prevenirea interferențelor între aplicații
- detectarea și oprirea acceselor incorecte

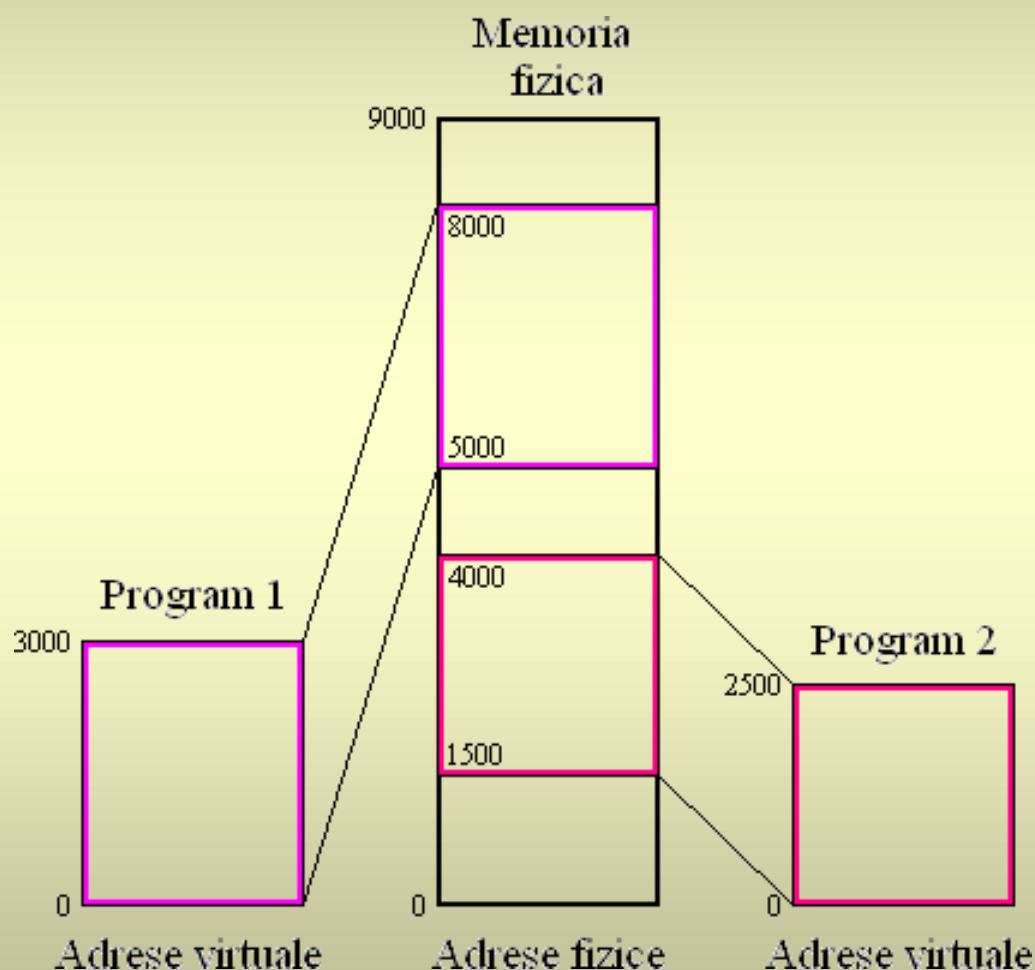
Problema fundamentală

- mai multe aplicații → zone de memorie disjuncte
- fiecare aplicație → anumite zone de memorie; care sunt aceste zone?
  - depind de ocuparea memoriei la acel moment
  - nu pot fi cunoscute la compilare

Soluția

- două tipuri de adrese
  - virtuale - aplicația crede că le accesează
  - fizice - sunt accesate în realitate
- corespondența între adresele virtuale și cele fizice - gestionată de sistemul de operare

Adrese virtuale și fizice (1)

Adrese virtuale și fizice (2)

Gestionarea adreselor fizice și virtuale

- 2 metode diferite
  - segmentare
  - paginare
- pot fi folosite și împreună
- componentă dedicată a procesorului - MMU (*Memory Management Unit*)

V.5.1. Segmentarea memoriei

Principiul de bază (1)

- segment - zonă continuă de memorie
- conține informații de același tip (cod, date etc.)
- vizibil programatorului
- adresa unei locații - formată din 2 părți
  - adresa de început a segmentului
  - deplasamentul în cadrul segmentului (*offset*)

Principiul de bază (2)

- la rulări diferite ale programului, segmentele încep la adrese diferite
- efectul asupra adreselor locațiilor
  - adresa de început a segmentului trebuie actualizată
  - deplasamentul - nemodificat
- problema este rezolvată numai parțial
  - dorim ca adresa să nu fie modificată deloc

Descriptori (1)

- descriptor de segment - structură de date pentru gestionarea unui segment
- informații reținute
  - adresa de început
  - dimensiunea
  - drepturi de acces
  - etc.

Descriptori (2)

- descriptorii - plasați într-un tabel
- accesul la un segment - pe baza indicelui în tabelul de descriptori (selector)
- adresa virtuală - 2 componente
  - indicele în tabelul de descriptori
  - deplasamentul în cadrul segmentului
- adresa fizică = adresa de început a segmentului + deplasamentul

Descriptori (3)

- la rulări diferite ale programului, segmentele încep la adrese diferite
- efectul asupra adreselor locațiilor
  - nici unul
  - trebuie modificată doar adresa de început a segmentului în descriptor
  - o singură dată (la încărcarea segmentului în memorie)
  - sarcina sistemului de operare

Accesul la memorie (1)

- programul precizează adresa virtuală
- identificare descriptor segment
- verificare drepturi acces
  - drepturi insuficiente - generare excepție
- verificare deplasament
  - dacă deplasamentul depășește dimensiunea segmentului - generare excepție

Accesul la memorie (2)

- dacă s-a produs o eroare la pașii anteriori
  - rutina de tratare a excepției termină programul
- dacă nu s-a produs nici o eroare
  - calcul adresă fizică (adresă început segment + deplasament)
  - acces la adresa calculată

Exemplificare (1)

Tabel descriptori (simplificat)

Indice	Adresa început	Dimensiune
0	65000	43000
1	211000	15500
2	20000	30000
3	155000	49000
4	250000	35000

Exemplificare (2)

Exemplu 1:

```
mov byte ptr ds:[eax], 25
```

- $ds = 3 \rightarrow$ adresa început segment = 155000
- $eax = 27348 < 49000$
  - deplasament valid (nu depășește dimensiunea segmentului)
- adresa fizică: $155000 + 27348 = 182348$

Exemplificare (3)

Exemplu 2:

```
add dword ptr ss:[ebp], 4
```

- $ss = 1 \rightarrow$ adresa început segment = 211000
- $ebp = 19370 > 15500$
  - deplasament invalid (depășește dimensiunea segmentului)
  - eroare $\rightarrow$ generare excepție

Cazul Intel (1)

3 tabele de descriptori

- global (GDT - *Global Descriptor Table*)
  - accesibil tuturor proceselor
- local (LDT - *Local Descriptor Table*)
  - specific fiecărui proces
- de întreruperi (IDT - *Interrupt Descriptor Table*)
  - nu este direct accesibil aplicațiilor

Cazul Intel (2)

Segmentele - accesate cu ajutorul selectorilor

Structura unui selector (16 biți)

- primii 13 biți - indicele în tabelul de descriptori
  - maximum 8192 descriptori/tabel
- 1 bit - tabelul folosit (global/local)
- ultimii 2 biți - nivelul de privilegii
  - 0 - cel mai înalt, 3 - cel mai scăzut

Cazul Intel (3)

31	24				19		16	15	14	13	12	8		7	0		
BASE 31-24				G	D / B	0	A V L	LIMIT 19-16		P	DPL	TYPE			BASE 23-16		
BASE 15-0										LIMIT 15-0							

Cazul Intel (4)

- intervin nivelele de privilegii a 3 entități
  1. CPL (*Current Privilege Level*)
    - al procesului - reținut de procesor
  2. RPL (*Requested Privilege Level*)
    - cel solicitat - preluat din selector
  3. DPL (*Descriptor Privilege Level*)
    - cel al segmentului accesat - din descriptor

Cazul Intel (5)

- relațiile dintre aceste nivele de privilegii decid dacă se poate realiza accesul
- condiția pentru realizarea accesului:
 $CPL \leq DPL$ și $RPL \leq DPL$ (simultan)
- orice altă situație indică o încercare de acces la un nivel prea înalt
  - generare excepție

Zone libere și ocupate (1)

Problemă

- crearea unui segment nou → plasare în memorie
- este necesară o zonă liberă continuă suficient de mare
- pot exista mai multe asemenea zone - care este aleasă?

Zone libere și ocupate (2)

Algoritmi de plasare în memorie

- *First Fit* - prima zonă liberă găsită suficient de mare
- *Best Fit* - cea mai mică zonă liberă suficient de mare
- *Worst Fit* - cea mai mare zonă liberă (dacă este suficient de mare)

Zone libere și ocupate (3)

Fragmentare (1)

Fragmentarea externă a memoriei

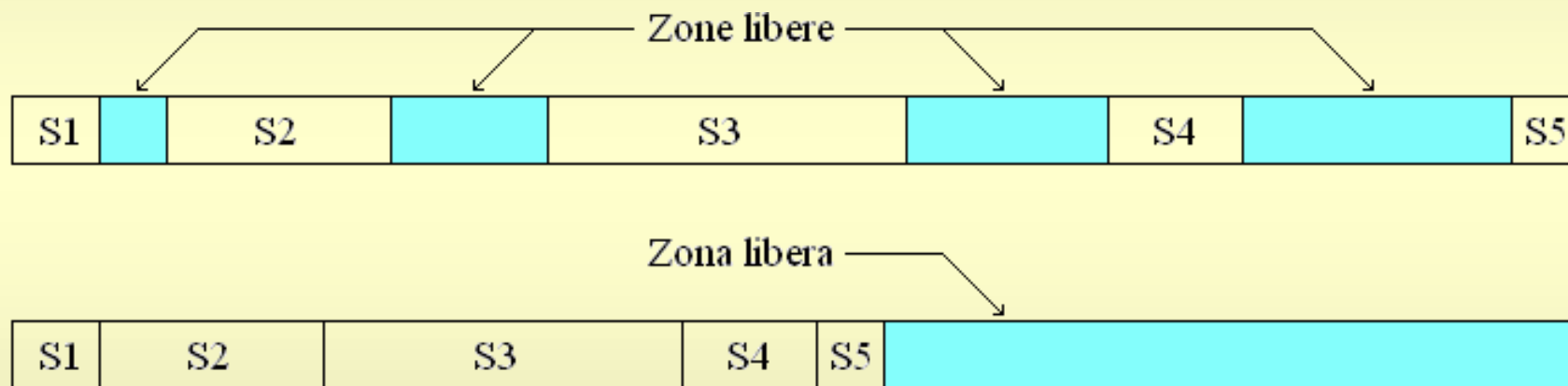
- multe zone libere prea mici pentru a fi utilizate
- apare după un număr mare de alocări și eliberări de segmente
- indiferent de algoritmul folosit
- plasarea unui segment poate eșua, chiar dacă spațiul liber total ar fi suficient

Fragmentare (2)

Eliminarea fragmentării externe

- compactarea memoriei
  - deplasarea segmentelor astfel încât să nu mai existe zone libere între ele
  - se crează o singură zonă liberă, de dimensiune maximă
  - realizată de un program specializat, parte a sistemului de operare

Compactare (1)

Compactare (2)

Rularea programului de compactare a memoriei

- consumă mult timp
  - mutarea segmentelor în memorie
  - actualizarea descriptorilor de segment
- nu poate fi rulat foarte des
- numai când este necesar

Compactare (3)

Situații în care se poate decide rularea programului de compactare

- când plasarea în memorie a unui segment eșuează din lipsă de spațiu
- la intervale regulate de timp
- când gradul de fragmentare a memoriei depășește un anumit nivel

Segmentarea - concluzii

Probleme ale mecanismului de segmentare

- gestiune complicată
  - suprapunerea segmentelor - greu de detectat
- fragmentarea externă - de obicei puternică
  - mult spațiu liber nefolosit
- compactarea consumă timp

V.5.2. Paginarea memoriei

Principiul de bază

- spațiul adreselor virtuale - împărțit în pagini (*pages*)
  - zone de dimensiune fixă
- spațiul adreselor fizice - împărțit în cadre de pagină (*page frames*)
  - aceeași dimensiune ca și paginile
- dimensiune - uzual 4 Ko

Tabele de paginare (1)

- corespondența între pagini și cadre de pagină - sarcina sistemului de operare
- structura de bază - tabelul de paginare
- câte unul pentru fiecare proces care rulează
- permite detectarea acceselor incorecte la memorie

Tabele de paginare (2)

- la rulări diferite ale programului, paginile sunt plasate în cadre diferite
- efectul asupra adreselor locațiilor
  - nici unul
  - trebuie modificat tabelul de paginare
  - o singură dată (la încărcarea paginii în memorie)
  - sarcina sistemului de operare

Accesul la memorie

- programul precizează adresa virtuală
- se determină pagina din care face parte
- se caută pagina în tabelul de paginare
  - dacă nu este găsită - generare excepție
- se determină cadrul de pagină corespunzător
- calcul adresă fizică
- acces la adresa calculată

Exemplificare (1)

Tabel de paginare (simplificat)

Pagini	0	1	2	8	9	11	14	15
Cadre de pagină	5	7	4	3	9	2	14	21

Exemplificare (2)

Exemplu 1:

- dimensiunea paginii: 1000
- adresa virtuală: 8039
  - pagina: $[8039/1000]=8 \rightarrow$ cadrul de pagină 3
  - deplasament: $8039 \% 1000=39$ (în cadrul paginii)
- adresa fizică: $3 \cdot 1000 + 39 = 3039$

Exemplificare (3)

Exemplu 2:

- dimensiunea paginii: 1000
- adresa virtuală: 5276
  - pagina: $[5276/1000]=5$
  - nu apare în tabelul de paginare
  - eroare → generare excepție

31		12	11	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
PAGE BASE ADDRESS			AVL	G	0	D	A	P C D	P W T	U / S	R / W	P	

Restricții

Construirea tabelelor de paginare

- sarcina sistemului de operare
- trebuie să evite suprapunerile între aplicații
- restricții
  - o pagină virtuală poate să apară pe cel mult o poziție într-un tabel de paginare
  - un cadru de pagină fizică poate să apară cel mult o dată în toate tabelele de paginare existente la un moment dat

Fragmentare (1)

Fragmentarea internă a memoriei

- între pagini nu există spațiu → nu apare fragmentare externă
- fragmentarea internă
  - spațiu liber nefolosit în interiorul unei pagini
  - nu poate fi preluat de alt proces
  - nu se poate face compactare
- mai puțin severă decât fragmentarea externă

Fragmentare (2)

Alegerea dimensiunii paginilor

- putere a lui 2 (nu rămân resturi de pagină)
- odată aleasă, nu se mai schimbă
- se stabilește ca un compromis
  - prea mare - fragmentare internă puternică
  - prea mică - mult spațiu ocupat de tabelele de paginare
  - uzual - 4 Ko

Chiar atât de simplu?

Procesor pe 32 biți

- spațiu de adrese: 4 Go ($=2^{32}$)
  - dimensiunea paginii: 4 Ko ($=2^{12}$)
- tabel cu 2^{20} elemente
- ar ocupa prea mult loc
  - consumă din memoria disponibilă aplicațiilor
- la procesoarele pe 64 biți - și mai rău

Soluția 1

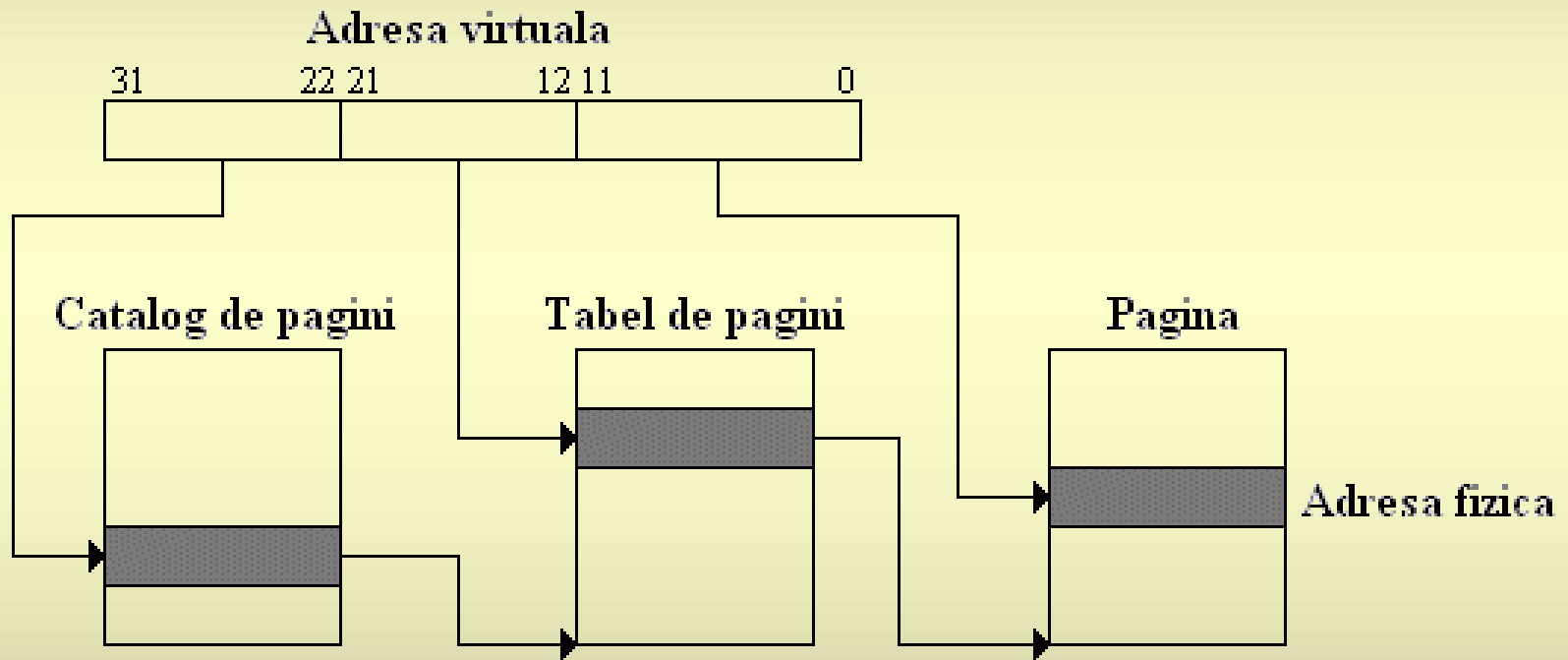
- tabele de pagini inversate
- nu se rețin toate cele 2^{20} elemente
  - doar paginile folosite
- plasare/căutare în tabel - funcție *hash*
- greu de implementat în hardware
  - viteză
  - evitare coliziuni

Soluția 2

- tabele pe mai multe nivele
- cazul Intel - 2 nivele
  - catalog de pagini (*Page Directory*)
  - tabel de pagini (*Page Table*)
- elementele din catalog - adrese de tabele de pagini
- se alocă doar tabelele de pagini folosite

Structura Intel

Performanța (1)

- cataloagele și tabelele de pagini se află în memorie
  - prea mari pentru a fi reținute în procesor
  - prea multe - specifice fiecărui proces
- efect - performanță scăzută
  - pentru fiecare acces la memorie solicitat de proces - 2 accese suplimentare
- soluția - cache dedicat

Performanța (2)

- TLB (*Translation Lookaside Buffer*)
  - în interiorul procesorului
  - reține corespondențe între pagini virtuale și cadre de pagină fizice
  - ultimele accesate
  - trebuie invalidat atunci când se trece la execuția altui proces